

LÕUNA-JÄRVAMAA KOOSTÖÖKOGU

VÄÄTSA-TÜRI-IMAVERE PIIRKONNA

ARENGUSTRATEEGIA AASTATEKS 2009-2013

TÜRI 2008

SISUKORD

SISUKORD	3
SISSEJUHATUS	5
LÕUNA-JÄRVAMAA KOOSTÖÖKOGU PÕHIFUNKTSIOONID	6
1.1 Juhtimise põhimõtted ja töökorraldus	6
1.1.1 Projektide hindamine ja valik	6
1.2 Arengustrateegia koostamisprotsess, alt-üles elluviimine	7
1.3 Kohaliku tegevusgrupi elujõulisus	8
ÜLEVAADE LÕUNA-JÄRVAMAA KOOSTÖÖKOGU TEGEVUSPIIRKONNAST	11
1.4 Piirkonna loodusvarad ja majandus	12
1.4.1 Loodusvarad	12
1.4.2 Ettevõtted majandusharude lõikes	13
1.5 Tehniline infrastruktuur	13
1.5.1 Teed ja tänavad	13
1.5.2 Tänavavalgustus	14
1.5.3 Ühistransport	14
1.5.4 Telefoniside ja infokommunikatsioon	14
1.5.5 Energeetika	14
1.5.6 Ühisveevärk ja –kanalisatsioon	15
1.5.7 Jäätmeäitlus	15
1.6 Sotsiaalne infrastruktuur	16
1.6.1 Haridus	16
1.6.2 Noorsootöö	16
1.6.3 Sotsiaalhoolekanne	17
1.6.4 Tervishoid	17
1.6.5 Kultuur, sport, turism ja muud vaba aja veetmise võimalused	17
LÕUNA-JÄRVAMAA ELANIKE PEAMISED VAJADUSED	18
LÕUNA-JÄRVAMAA KOOSTÖÖKOGU MISSIOON, VISIOON JA OLULISEMAD ARENGUEESMÄRGID	20
1.7 Lõuna-Järvamaa Koostöökogu missioon	20
1.8 Piirkonna arenguvision aastaks 2013	20
1.9 Lõuna-Järvamaa Koostöökogu tegevuse põhieesmärgid	21
STRATEEGILISED VALIKUD	21
1.10 Strateegia sihtgrupid ja sidusgrupid	21
1.10.1 Noored	21
1.10.2 Lastega pered	22
1.10.3 Väikeettevõtjad	22

1.10.4	Külade elanikud	23
1.10.5	Linnaelanikud	23
1.11	Strateegia sidusus ja uuenduslikkus	24
1.12	Rahvusvahelistes ja Eesti-sisestes võrgustikes osalemine	24
TEGEVUSVALDKONDADE STRATEEGILISED EESMÄRGID		26
1.13	Prioriteet nr.1 – kohaliku elu arendamine	26
1.14	Prioriteet nr.2 – kohaliku ettevõtluse, toodete ja turismi väärtustamine	26
STRATEEGILISTE EESMÄRKIDE SAAVUTAMISEKS KAVANDATAVAD MEETMED		26
1.15	Meede 1: Piirkonna jätkusuutlikkuse toetamine	26
1.15.1	Meetme üldkirjeldus	26
1.15.2	Võimalikud taotlejad	27
1.15.3	Meetme rakendamise vajaduse põhjendus.....	27
1.15.4	Viide	27
1.15.5	Maksimaalne toetussumma ja –määr strateegia meetme rakendamisel	27
1.16	Meede 2: Elukeskkonna parendamine ja kogukonnateenuste väljaarendamine....	27
1.16.1	Meetme üldkirjeldus	27
1.16.2	Võimalikud taotlejad	28
1.16.3	Meetme rakendamise vajaduse põhjendus.....	28
1.16.4	Viide	28
1.16.5	Maksimaalne toetussumma ja –määr strateegia meetme rakendamisel.....	28
1.17	Meede 3: Ettevõtluse mitmekesistamine	29
1.17.1	Meetme üldkirjeldus	29
1.17.2	Võimalikud taotlejad	29
1.17.3	Meetme rakendamise vajaduse põhjendus.....	29
1.17.4	Viide	29
1.17.5	Maksimaalne toetussumma ja –määr strateegia rakendumisel.....	30
1.18	Meede 4: Turismiteenuste arendamine.....	30
1.18.1	Meetme üldkirjeldus	30
1.18.2	Võimalikud taotlejad	30
1.18.3	Meetme rakendamise vajaduse põhjendus.....	30
1.18.4	Viide	31
1.18.5	Maksimaalne toetussumma ja –määr strateegia meetme rakendamisel	31
OSKUSTE OMANDAMINE JA TEGEVUSPIIRKONNA ARENDAMINE		32
STRATEEGIA HINDAMINE JA TÄIENDMINE		35
LISAD		36

SISSEJUHATUS

MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu arengustrateegia (edaspidi strateegia) eesmärk on kujundada ühtne arusaam mittetulundusühingu tegevuse eesmärkidest ning nende saavutamiseks vajalikest rakendusmeetmetest. Arengukava sätestab MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu (edaspidi Koostöökogu) tegevuse põhieesmärgid, iga-aastase tegevuskava ning nende täitmiseks vajalikud ressursid valdkondade kaupa.

Strateegia koostajateks on MTÜ Lõuna-Järvamaa Arendusühing, MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu juhatuse liikmed Pipi-Liis Siemann, Riina Trumm, Kaja Sepp ja Anneli Siimussaar ning tegevjuht Piret Must. Strateegia elluviimise eest vastutab Lõuna-Järvamaa Koostöökogu juhatuse.

Strateegia koostamisel on lähtutud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist, Maaelu arengukavast 2007-2013, Järvamaa arenguleppes 2007-2013, Imavere valla arengukavast, Türi valla arengukavast ja Väätsa valla arengukavast.

Strateegia hõlmab ajavahemikku alates 1. jaanuar 2009 kuni 2013. a lõpuni.

Strateegia koostamisel on osalenud kohalik tegevusgrupp, mille liikmete kaasamine on toimunud läbi regulaarsete üldkoosolekute ning kolme valla eri paikkondades toimunud piirkondlike kohtumiste. Samuti on strateegia koostamise raames läbi viidud infopäevi ja koolitusseminare, mis on suunatud peamiselt külade elanikele. Toimunud koolitusseminaride eesmärgiks oli kaasata elanikke strateegia koostamisse ja valmistada neid ette osalemiseks strateegia rakendamises. Strateegia koostamise alguses ja kestel on korraldatud tutvustavaid ümarlaudu ning soovijatele avatud arutelusid kõigi kolme valla territooriumil. Valminud strateegia tutvustamine on avalik ja toimub ühelaadselt kõigis piirkondades.

Strateegia annab ülevaate piirkonna sotsiaalmajanduslikust olukorrast, elanike erinevate gruppide vajadustest ja ootustest. Välja tuuakse strateegiliste valikute põhjendused, oodatavad eesmärgid ning sihtrühmad. Kavandatavate meetmete põhiolemus on strateegias kirjeldatud kokkuvõtlikult, meetmete detailsem seletus antakse 2008. aasta sügisel valmivas rakenduskavas.

Strateegia koostamisel on lähtutud Leader-lähenemise põhielementidest, et tagada strateegia seesmine sidusus, uuenduslikkus, integreeritud lähenemine, lisanduvus teistele programmidele ning kohaliku arengupotentsiaali kasutamine. Läbivaks märksõnaks on koostöö. Kõikide tegevuste kavandamisel ja elluviimisel on kavas arvestada nende mõju erinevatele sektoritele ning piirkonna elanikele, leida ühisosa ning sünergiat loovaid tegevusi. Strateegiast lähtuvad tegevused ja kavandatavad projektid kasutavad ära altpoolt tuleva lähenemise võimalusi ja kohalikku potentsiaali. Strateegia elluviimine aitab kaasa Maaelu Arengukava eesmärkide täitmisele.

Strateegia on kinnitatatud Lõuna-Järvamaa Koostöökogu üldkoosoleku poolt 25. juunil 2008.

LÕUNA-JÄRVAMAA KOOSTÖÖKOGU PÕHIFUNKTSIOONID

Kõiki kohaliku maaelu iseärasusi ja vajadusi ei ole võimalik hinnata ega lahendada riigi tasandilt ja ühe mudeli järgi. Teatud juhtudel on otstarbekas lahendada kohaliku tasandi probleeme kohaliku algatuse kaudu, edendades sel eesmärgil erinevate sektorite koostööd. See tagab vastava piirkonna vajadustest lähtumise ja tuginemise kohapealsele potentsiaalile. Arvestades eeltoodut on ellu kutsutud MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu.

Lõuna-Järvamaa Koostöökogu on mittetulundusühing, mille eesmärkideks on Väätsa, Türi ja Imavere valla territooriumidest koosneva piirkonna elujõulisuse edendamine, elukeskkonna kvaliteedi tõstmine ning kohaliku elu arendamine, Leader-tüüpi tegevuste elluviimine piirkonnas, elukeskkonna parendamine, konkurentsivõime tõstmiseks piirkonna arengueeliste maksimaalne ärakasutamine, kohalike teenuste ja toodete edasiarendamine, nende väärtustamine, ühiselt uute võimaluste ja turgude leidmine, innovatiivsete lahenduste leidmine maapiirkonna ettevõtluse arendamiseks, ühistegevuse elavdamine kõigis eluvaldkondades ning suurema sotsiaalse sidususe loomine.

1.1 Juhtimise põhimõtted ja töökorraldus

Koostöökogu on asutatud 17. veebruaril 2006 ja ta tegutseb oma põhikirja alusel. Koostöökogu juhib 11-liikmeline juhatus, kuhu kuuluvad mittetulundusühenduste, kohalike omavalitsuste ja ettevõtjate esindajad kõigi kolme valla territooriumilt. Selline liikmete jagunemine tagab piirkonna tervikliku arengu ja erinevate huvigruppide tasakaalustatud esindatuse. Koostöökogu igapäevast tegevust korraldab tegevdirektor.

Strateegia rakendamise perioodiks kinnitab üldkoosolek hindamiskomisjoni moodustamise korra. Hindamiskomisjon annab hinnangu esitatud projektitaotlustele ning otsustab, missugused projektid on kooskõlas strateegia eesmärkidega ning esitatakse koos hinnangu ning soovitusliku toetusmääraga PRIA-le. Hindamiskomisjonid moodustatakse erinevate piirkondade erinevate sektorite esindajatest, vajadusel kaasatakse eri valdkondade spetsialiste/eksperte. Jälgitakse põhimõtet, et avaliku sektori esindajate osakaal ei ületaks 50% hindamiskomisjoni liikmete arvust.

Koostöökogul on kokku 31 liiget, sealhulgas kohalikke omavalitsusi 3, ettevõtteid ja ettevõtjaid 11 ning mittetulundusühinguid 17.

1.1.1 Projektide hindamine ja valik

Vastavalt põhikirjale võtab kohaliku tegevusgrupi toetusega seotud strateegia rakendamise otsused vastu ja kinnitab juhatus. Juhatusel on õigus kutsuda projektide valiku tööprotseduuris osalema eksperte ja spetsialiste. Juhatus annab hinnangu esitatud projektitaotlustele ning otsustab, missugused projektid on kooskõlas strateegia eesmärkidega ning esitatakse PRIA-le koos hinnangu ning soovitusliku toetusmääraga. Jälgitakse põhimõtet, et avaliku sektori esindajate osakaal ei ületaks 50% hindamiskomisjoni liikmete arvust

1.2 Arengustrateegia koostamisprotsess, alt-üles elluviimine

Lõuna-Järvamaa arengustrateegia sisaldab otseselt Leader-lähenemist altpoolt üles, partnerluse ja piirkonnapõhise lähenemise põhielemente. Strateegia loomise protsess on olnud võimalikult laiapõhjaline, kaasatud on nii kogukondi, erinevaid mittetulunduslikke organisatsioone kui ka erasektorit. Oma panuse on andnud ka piirkonna omavalitsused ja ametnikud.

Strateegia koostamise protsessi võib laiemas plaanis jaotada kaheks:

1. strateegia koostamist ettevalmistavad tegevused;
2. strateegia koostamine.

Strateegia koostamist ettevalmistavad tegevused olid:

1. tegevuspiirkonna omavalitsuste külastamine, esialgne vajaduste kaardistamine ja võtmeprobleemide määratlemine;
2. edasise tegevusplaani koostamine - a) strateegia koostamise aja- ja tegevuskava kinnitamine, sh tegevuste eest vastutajate määramine; b) lähteuuringute läbiviimise vajaduse ja eesmärkide sõnastamine; c) strateegia sihtrühmade kaasamine.

Strateegia koostamine hõlmas endas järgnevate tegevuste teostamist:

1. Väliste ekspertide kaasamine.
2. Strateegia sisuline koostamine.
3. Strateegia lõplik koostamine ja kinnitamine.

Koostöökogu poolt loodi kuus töörühma:

- identiteet – juht Kaja Sepp, osalejaid 10-13 inimest. Arutelud oma sümbolika, identiteedi ja piirkonna ühise nimetaja üle.
- noored – juht Reima Nõmmik, osalejaid 8 inimest. Noorte kodukohast lahkumine, huvitegevuse jm noorte tegevusega seotud probleemid.
- kohalik ettevõtlus – juht Kalmer Keevend, osalejaid 10-13 inimest. Teematika: kohaliku toote välja töötamine, turundusplaani vajalikkus, koostöö noortega, uute töökohtade loomine jne
- elukeskkond – juht Pipi-Liis Siemann, osalejaid 10 inimest. Arutelud valdkonna tegevuste, puudujääkide, võimalike taotlejate jne teemadel.
- turism – juht Ants Välimäe, osalejaid 8-10 inimest. Arutatud turismi puudujääke, töötatud välja teema-marsruudid, selgus vaatamisväärsuste kaardistamise olulisus.
- kohalik elu – juht Riina Trumm, osalejaid 10-15 inimest. Arutatud valdkonna tegevusi, võimalikke taotlejaid jne

Pärast märtsis toimunud strateegiaseminari liideti omavahel identiteedi, noorte ja elukeskkonna töögrupid ning kohaliku ettevõtluse ja turismi töögrupp.

Korraldati seminare, ümarlaudu ja koolitusi, näiteks:

- Kolme-päevane strateegiaseminar Pärnus, juht Pipi-Liis Siemann, osales 20 inimest - korraldati ajurünnakuid identiteedi leidmiseks, arutati võimalike projektikonkursside üle, koostati nimekiri piirkonna puudujääkidest jne
- Türi valla Külaliikumise ja seltsitegevuse ümarlaud, juht Ülo Ormus, osales 32 inimest – tutvustati LEADER tegevuse ja strateegia koostamise põhimõtteid.
- Külade ja väiksemate piirkondade arengukavade koostamise koolitus, kokku 3-1 päeval, igal päeval osales 12 inimest, juhtis Riina Trumm, koolitajana kaasatud TÜ Rakvere Kolledži õppejõud Vaike Salveste.

Arengustrateegia koostamiseks viidi läbi tegevuspiirkonna elanike hinnanguid, ootusi ja vajadusi selgitav uuring (EMOR, 2007), mille tulemuste analüüsi on kasutatud strateegia tegevuste kavandamisel. Toimused erinevad infopäevad, seminarid ja ümarlaud

tegevuspiirkonna erinevates osades, millede tulemusena toodi välja ja kirjeldati täpsemalt elanike probleeme ning ettepanekuid kohaliku elu paremaks toimimiseks, samuti elanike ootusi ning vajadusi elukvaliteedi tõstmise osas.

Strateegia elluviimisesse kaasatakse võimalikult lai osalejate ring kogu tegevuspiirkonnast ning kõikidest elanikkonna gruppidest: eakad, lastega pered, ettevõtjad jne. Kuna tegevuspiirkonnas asub ka Türi linn, mille elanikel on maapiirkondadest erinevad vajadused ja ootused, siis on üheks kriteeriumiks olnud ka piirkonna keskuseks oleva linnalise asula arenguvajadused.

Koostöökogu põhikirja kohaselt on strateegia eesmärkide elluviimiseks järgnevad võimalused:

- juriidiliste isikute tegevuste ühendamine ja omavahelise koostöö korraldamine;
- teabe hankimine, süstematiseerimine ja levitamine ning vastavate institutsioonide loomisele kaasaaitamine;
- innovaatiliste lahenduste leidmine maapiirkonna ettevõtluse arendamiseks;
- kohalike teenuste ja toodete edasiarendamine;
- piirkonna arengueeliste maksimaalne ärakasutamine konkurentsivõime tõstmiseks;
- maamajanduse arengule, s.h. väikeettevõtlusele uute võimaluste otsimine, maapiirkondades tööstusliku iseloomuga töökohtade loomisele ning alternatiivpõllumajandusele kaasaaitamine, ühiselt uute võimaluste ning turgude leidmine;
- ühistevõime elavdamine kõigis eluvaldkondades;
- loodushoiu, maastikuhoolduse ja heakorra põhimõtete realiseerimisele kaasaaitamine.

1.3 Kohaliku tegevusgrupi elujõulisus

Koostöökogu jätkusuutlikkuse ja elujõulisuse tagavad piisav inimressurs, koostöö tegevuspiirkonna erinevate organisatsioonide ja sektoritega ning kavandatud tegevuste elluviimiseks vajalike rahaliste ressursside planeerimine eelarvesse. Koostöökogu tegevust rahastatakse läbi liikmemaksude, administratiivkulude katmiseks ettenähtud toetussummade ning erinevate projektitoetuste. Täpsemalt kirjeldatakse meetmete jätkusuutlikkust strateegia rakendamisel iga meetme kirjelduses.

Kohalik tegevusgrupp kasutab administratiivkuludeks kuni 20% kohaliku tegevusgrupi toetusest. Nimetatud vahendid tagavad piisava kaetuse inimressursiga, et vajadusel taotleda toetusi ka muudest allikatest. Tegevusgruppi rahastatakse läbi liikmemaksude, taotletavate toetuste ja osutatavate teenuste.

Koostöökogu jätkusuutlikkuse tagavad tegevusgrupi liikmete valmisolek strateegia elluviimises osalemiseks ning varasemad koostöökogemused. MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogul on oma liikmete kaudu piisavalt kogemusi kohalikus algatuses ja koostööprogrammides osalemisel ning erinevate projektide rakendamisel. Näited nendest on toodud allpool. Juhatuse liikmed ning juhatuse esimees omavad kogemusi ning laiapõhjalist ülevaadet projektitööst.

Mõningaid näiteid Koostöökogu liikmete vahendusel ellu viidud konkreetsetest projektidest:

1. Türi Vallavalitsus:
 - 1.1. Maakondliku ühisprojekti juhtpartner, mille käigus renoveeriti kogu maakonna tänavavalgustusüsteemid 2005-2006, rahastus pärines EL Struktuurifondidest. Projektis osalesid ka teised Koostöökogu liikmeks olevad omavalitsused.
 - 1.2. Türi tehisjärve puhkeala ja ranna teenindushoone rekonstrueerimine, meede 4.6.2, 2005. aastal, mille käigus rekonstrueeriti ranna puhkeala, paigaldati lastele atraktsioonid ning uuendati laululava, kogumaksumus ca 4 milj krooni (2006)
2. Imavere Vallavalitsus:
 - 2.1. EAS Regionaalarengu Agentuuri ettevõtlusega seotud tehnilise infrastruktuuri arendamise programmi raames viidi läbi projekt "Vee- ja kanalisatsioonitrasside ning elektri- ja sidekaablite paigaldus", Toidutare ehitus (2003).
 - 2.2. Hasartmängumaksu Nõukogu finantseeris projekti "Imavere lasteaed Mõmmi soojapidavaks " (2005) jpm.
 - 2.3. EAS Hasartmängumaksust regionaalsete investeringutoetuste andmise programm finantseeris projekti „Imavere Valla Avatud Noortekeskuse välja ehitamine“ 500 000 kr (2007)
 - 2.4. Keskkonnainvesteeringute Keskus „Imavere asula reoveepuhasti 6 210 140 (2006)
3. Väätsa Vallavalitsus:
 - 3.1. Keskkonnainvesteeringute Keskus „Külade jäätmemajad” 130 000 kr (2007).
 - 3.2. Keskkonnainvesteeringute Keskus „Väätsa valla vee- ja kanalisatsiooni süsteemid” 2100 000 kr (2007).
 - 3.3. Hasartmängumaksu Nõukogu „Väätsa Kodanikukeskus” 500 000 kr (2008).
 - 3.4. Keskkonnainvesteeringute Keskus „Väätsa Paisjärve saneerimine” 1 500 000 kr. (2008)
4. MTÜ Eistvere Küla Selts - "Eistvere tehisjärve ja mõisakompleksi puhkemajandusliku väärtuse tõstmine" Meede 3.5 raames (2005).
5. MTÜ Metsaküla Küla Selts - KOPi projekt "Metsaküla täiustatud külaplats" (2005) Puidust tantsupõranda ehitamine külaplatsile.
6. MTÜ Metsaküla Küla Selts – SAPARDi projekt "Grillkoda küla kooskämiskohaks" (2004). Grillkoja (külamaja) ehitamine.
7. MTÜ Järvamaa Tarbijakaitse Ühing - Balti Keskkonnafoorumis projektitoetus, mille raames viidi läbi koolitused kemikaalide ohutusest keskkonnapoliitika arendamise ja üldsuse teadlikkuse tõstmise eesmärgil (2005).
8. MTÜ Järvamaa Tarbijakaitse Ühing - Koolitused "Tervislik toitumine" Järva MV sotsiaalosalakonna kaasabil koolide ja lasteaedade kokkadele (2006).
9. MTÜ Lõuna-Järvamaa Arendusühing - Lastelaagri korraldamine suviti Türi valla vähekindlustatud lastele (toimunud 5 aastal).
10. MTÜ Lõuna-Järvamaa Arendusühing - Oisu, Kabala ja Türi valla ning Türi linna ühinemise koordineerimine ning ühise arengukava koostamine (2005-2006).
11. OÜ K-Kreedit – pikaajaline ja mitmekülgne kogemus erinevate rahastamisallikatega projektide raamatupidamise ja auditeerimise korraldamisel.
12. MTÜ Imavere Sotsiaalkapital – BAPP rahastusega läbi viidud seminar „Avaliku teenuse delegerimine” (2005).
13. MTÜ Taadikvere Küla Selts – KOP raames rahastatud projekt „Külatoas talvel on soe” (2005).
14. MTÜ Taadikvere Küla Selts – KOP raames rahastatud projekt „ Teeme korda külatoa” 25 000 (2007).
15. MTÜ Tahe Teha – KOP raames rahastatud projekt „Meie kunstikoda”. Kunstikojale rendile antud ruumid remonditud 25 000kr.

16. MTÜ Tahe Teha - projekt "Imavere Kunstikoja vahendite soetamine", Hollandi Päikeselille Fond, 31 000kr (2006). Soetatud erinevaid materjale ja töövahendeid sisulise töö käivitamiseks.
17. OÜ Mati Hõbemägi – RAK meetme 3.3 raames projekt „Eistvere Külalistemaja väljaarendamine (2005)“.
18. MTÜ Eesti Piimandusmuuseumi Sõprade Selts - Aastatel 2003–2006 korraldanud projektipõhiselt 26 erinevat üritust ja ettevõtmist, mille toetuseks on erinevatest fondidest, kapitalidest ja rahastamisallikatest saadud rahalist tuge kogusummas 316 452 kr.
19. MTÜ Välek - Korraldanud üle-eestilist lastelaagrit Maal Vanaema Juures 1999. aastast. Saanud iga-aastaselt toetust Haridus- ja Teadusministeeriumilt.
20. MTÜ Välek RAK Meede 3.2 „Saueaugu infopunkt“ 186 079 kr (2008).
21. Saueaugu Sõprade Selts - Saadud projektipõhiselt toetust- 2005 Külaplats, 2006 Saueaugu tänavavalgustus, 2008 Ujumissild
22. MTÜ Türi Auto-Motoklubi - Meede 3.2 toetus Kihli Motokompleksi väljaarendamisele aastatel 2005, 2006 ja 2007, kokku ca 2,6 milj krooni.

valmistatud toite ning imetleda ja kaasa osta meeneid. Kohalik Imavere Kõrts on tõeline eestipärane koht kehakinnitamiseks - pakutakse toitvat ning maitsvat eesti toitu, sekka ka meelelahutust.

Piirkonna loodus pakub matkajatele ning teistele külastajatele võimalusi aktiivseks puhkuseks - metsas traditsiooniliseks jahipidamiseks ja fotojahiks või ka lõõgastavaks puhkuseks metsavaikuses. Türi asuv tehisjärv oma liivaste kallastega ning lastele mõeldud atraktsioonidega on mõnusaks jätkuks perepuhkusele. Türi linnas tegutsevad kohalikud kunstnikud, kelle töökojas on võimalik teha rahvuslikku käsitööd: viltida, kududa kangast, punuda, valmistada kauneid keraamikatooteid ja kätt proovida siidimaaliga.

Lõuna-Järvamaad läbivad mitu suurt maanteed: Pärnu-Rakvere-Sõmeru maantee, Tallinn-Rapla-Türi-Viljandi maantee, Tallinn-Imavere-Viljandi-Karksi-Nuia maantee ning Tallinn-Tartu-Luhamaa maantee. Piirkonda läbib ka Tallinn-Lelle-Viljandi raudtee.

Piirkonna geograafiline asend Kesk-Eestis on ühest küljest soodne - kõikidesse keskustesse on enam-vähem võrdne kaugus ja transpordivõimalused on suhteliselt head. Teisest küljest on suured keskused igapäevaseks töökäimiseks liialt kaugel (va Paide). Tulenevalt suurte tömbekeskuste asendist ja Eesti regioonideks jagunemisest on Kesk-Eestis tekkinud omalaadi „vaakum”, st on toimunud riiklike teenuste väljaränne tömbekeskuste (Tallinn, Tartu, Pärnu, Jõhvi) suunas. Geograafilisest asendist tulenevalt on üha kasvamas piirkonda läbiva transiidi hulk, mis eeldab teenindusvaldkonna tõhusamat arengut.

1.4 Piirkonna loodusvarad ja majandus

1.4.1 Loodusvarad

Lõuna-Järvamaa suurimaks loodusressursiks võib pidada korralikult haritud põllumaad ja metsa. Metsad on kasutusel eelkõige roheline võõndi metsana, neid kasutatakse peamiselt puhkemajanduslikult (jahindus). Suur osa metsast on looduskaitse nõuetest lähtuvalt piiratud majandusliku kasutusega.

Aktiivselt kasutatavate loodusressurside hulka kuuluvad ka põhja- ja pinnavesi. Põhjavett kasutatakse majandus-joogiveena. Pinnavesi asub piirkonda läbivates jõgedes (Pärnu jõgi, Navesti jõgi, Lintsi jõgi, Reopalu jõgi), järvedes (Türi tehisjärv, Eistvere, Vissuvere, Väätsa, Saueaugu paisjärved) ning väiksemates tiikides ja soodes.

Lõuna-Järvamaal on maavaradest kasutamist leidnud peamiselt turvas, mida kaevandatakse Lokuta, Retla, Kallissaare, Väljaota ja Epu-Kotku rabades ning kruus-liiv, mida kaevandatakse piirkonnas seitsmes karjääris.

Ajalooliselt on Türi ja Väätsa valla territooriumil kaevandatud savi, kuid selle varusid on vähe uuritud ja täiendavat kaevandamist ei ole algatud.

Ajalooliselt on Türi vallas kaevandatud ka paekivi. Paekivi on leitud ka Imavere vallast, kuid selle kaevandamist on peetud majanduslikult väheotstarbekaks.

1.4.2 Ettevõtted majandusharude lõikes

Tegevusala	Türi	Väätsa	Imavere	Kokku
Põllumajandus, metsandus	28	9	6	43
Transport	13	2	5	20
Töötlev tööstus	44	5	3	52
Energeetika	3	1	1	5
Kaubandus	108	15	6	129
Majutus, toitlustamine	9	-	2	11
Äriteenindus	48	2	9	59
Muu	45	2	8	55

Nõrgad küljed erinevates valdades

Imavere:

- vabade elamispindade puudus;
- väike elanike arv- kohalikus eelarves moodustab 35% üksikisiku tulumaks;
- kvalifitseeritud oskustöajõu puudus;
- noorte väljaränne;
- monofunktsionaalne tööstus

Väätsa:

- töötute vähenemine initsiatiiv ja aktiivsus, rahulolu toetustest äraelamisel;
- Eesti keskmisest tunduvalt madalam palk;
- erialase töö puudumine

Türi:

- tööealise elanikkonna vähenemine
- noorte väljaränne

1.5 Tehniline infrastruktuur

1.5.1 Teed ja tänavad

Lõuna-Järvamaa piirkonna teede kogupikkus on 1164,12 km. Sellest riigiteid on kokku 308,8 km ja valdadele kuuluvaid ning nende poolt hooldatavaid teid 603 km. Kergliiklus- ja kõnniteid on rajatud Türi ja Väätsa vallas 25,44 km. Koostöös Põhja-Regionaalse Maanteeameti ning Väätsa ja Türi vallavalitsusega on alustatud Reopalu-Kirna kergliiklustee ehitusega, mis valmib 2009. aastal. Imavere vallas kergliiklusteed praegusel hetkel puuduvad. Suuremateks probleemideks on vallateede suur kulumus, aastas remonditavate teede väike hulk ning kruusateede tolmmamine kuival ajal. Türi linna suurimaks kitsaskohaks on liiklustiheduse kasvamisest tingitud vajadus linnast ümbersõidu järele.

1.5.2 Tánavavalgustus

Türi valla suuremates asulates on välja ehitatud tánavavalgustussüsteemid. Uued ja rekonstrueeritud süsteemid on rajatud iseseisvatena, mis toimivad maa-aluste kaablite kaudu. Oluliseks peetakse valgustuse täiendamist liiklusohtlikes paikades ning tánavavalgustuse rajamist uute tánavate sh kergliiklusteede ehitamisel. Igasugune tánavavalgustus puudub aga külades, k.a tiheasustusega piirkondades, liinibussi peatustes jne.

Väätsa valla valduses on 9 tánavavalgustussüsteemi. Juurde on vaja rajada seni valgustamata piirkondadesse tánavavalgustusi Rõal ja Reopalus ning kergliiklusteel. Turvalisuse suurendamiseks vajavad valgustust bussiootepaviljonid.

Imavere vallal on hallata 3 tánavavalgustussüsteemi. 2005. a renoveeriti ja uuendati tánavavalgustust maakondliku projektiga. Mõned teelõigud Imavere külas vajavad täiendavat valgustust.

Probleemiks on valdades olemasolevad amortiseerunud tánavavalgustussüsteemid, mis ei vasta keskkonna- ja energiasäästu nõuetele.

1.5.3 Ühistransport

Ühistranspordi kasutamise võimalused on Lõuna-Järvamaa piirkondades erinevad. Suuremaid keskuseid läbivad maanteed tagavad parema ühenduse maakonnakeskuse ja suuremate linnadega. Raskem on olukord väiksemates külades, mille elanikud on sõltuvad koolilapsi sõidutavate busside graafikust. Bussiühendust keskustega peab ebapiisavaks suur hulk külades elavaid inimesi. Bussiootepaviljonid on sageli lagunened, korrastamata või puuduvad üldse.

1.5.4 Telefoniside ja infokommunikatsioon

Telefoniside teenust pakub piirkonnas peamiselt AS Elion. Võimalik on tarbida ka kõiki Eesti mobiilsidevõrkude teenuseid. Lõuna-Järvamaa ei ole ühtlaselt kaetud Interneti levialaga. Suuremates asulates on võimalik kasutada AS Elioni Interneti püsiühendust. Projektiga Külatee 3 on tagatud suuremale osale territooriumist traadita Internet (WIMAX tehnoloogia), mida haldab Norby Telecom. Avatud Internetipunktid on kõigis piirkonna raamatukogudes.

1.5.5 Energeetika

Kaugkütte teenuse pakkumise olukord on Lõuna-Järvamaa valdades erinev. Türi piirkonnas toimivad kaugküttesüsteemid Türi linnas, Türi-Allikul, Oisus ja Säreveres. Küttematerjaliks on hakkepuu, põlevkiviõli või turvas. Teistes katlamajade piirkondades on üle mindud lokaalsele küttele. Küttematerjalina kasutatakse nii õli kui puitu. Probleemiks on kaugküttesüsteemide amortiseerumine ja üleminek individuaalküttele, mis muudab kaugkütte ebaefektiivseks.

Väätsa vallas on kaugküte vaid Väätsa alevikus ja hõlmab 12 korterelamut ning 5 ühiskondlikku hoonet. Kütteks kasutatakse põlevkiviõli. Väljaspool kaugküttepiirkonda asuvate elamute lokaalkütteks kasutatakse enamasti halupuitu.

Imavere vallas on kaugküte Imavere külas, mis on kohandatud puitjäätmete (koor, saepuru) põletamiseks. Lokaalküttel on Eesti Piimandusmuuseum ja Imavere Saeveski. Soojatrassid on

ehitatud maapealsed. Nende vanus, 20 aastat, ja keskkonnamõjud on vähendanud tunduvalt trasside soojapidavust. Teistes asulates kasutatakse lokaalkütet ning kütteinena peamiselt puitu.

Energiasäästu nõuetele ei vasta paljud ühiskondlikud hooned, sellest tulenevalt ei omata ka vastavat märgistust.

1.5.6 Ühisveevärk ja –kanalisatsioon

Vee- ja kanalisatsiooniteenuseid pakub Türi vallas OÜ Türi Vesi. Heitvee puhastusseadmed asuvad Türi linnas, Kirnas, Änaris, Laupal, Oisus, Taikses, Kabalas ja Kahalas. Türi linna, Lokuta uuselamute piirkonna, Särevere ja Türi-Alliku heitvesi juhitakse Türi linna reoveepuhastisse. Laupa mõisale (põhikool) on rajatud kaasaegne väikepuhasti. Oisu piirkonnas pakub ühisveevärgi- ja kanalisatsiooniteenust samuti OÜ Türi Vesi. Reovee puhastusseadmed on Oisus ja Taikses. Kabala piirkonna puhastusseadmeteks on Kabalas ja Kahalas BIO-100 ja biotiigid. Lisaks korraldatakse väiksemate vee- ja kanalisatsioonisüsteemide toimimist ühistegevuse põhimõttel. Peamiseks probleemiks on vee- ja kanalisatsioonitorustike amortiseerumine, torustikud vajavad väljavahetamist ja puhastusseadmed uuendamist. Veel on probleemiks väikeasulate ja hajaasustuse ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni puudumine või olemasolevate süsteemide arendamine ning kaasajastamine.

Väätsa vallas on vee- ja kanalisatsiooniteenuse pakkujaks vallavolikogu poolt asutatud ja vallale kuuluv OÜ Väätsa Soojus, mis haldab Väätsa, Lõõla ja Reopalu külade ühisveevärki ja –kanalisatsiooni ning Rõa küla kahte ühisveevärki. AS Väätsa Agro haldab osaliselt ühisveevärke Väätsa alevikus (Ülejõe asum) ja Lõõla külas. Väätsa vallas on 25 kortermaja ja ettevõtet-asutust, mis on ühendatud ühisveevärgi ja –kanalisatsiooniga. Kokku saab ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni teenust kasutada 60% vallaelanike koguarvust. Paljudes majapidamistes väljaspool ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni piirkonda puuduvad reovee kogumis- ja puhastamiseseadmed. Kogumiskaevude puhul on probleemiks nende tühjendamine, sest lähim purgimisvõimalus asub Väätsalt umbes 7 km kaugusel Paide reoveepuhasti juures.

Imavere valla ühisveevärki ja -kanalisatsiooni ning soojamajandust haldab OÜ Imavere Soojus, mille aktsiad kuuluvad 100% Imavere vallale. Vallas on kaks 24-korteriga, kolm 18-korteriga, üks 12-korteriga ja üksteist 8-korteriga korruselamut, individuaalmajad, päevakeskus, vallamaja, lasteaed, toidupood, põhikool, spordihoone, kõrts, puiduettevõtte, sotsiaalmaja Laimetsas ja põllumajandusettevõtte Käsukonnas, mis kõik on ühendatud ühisveevärgi- ja kanalisatsioonisüsteemiga. Käsukonnas on kanalisatsiooniga varustatud korrusmajad, reovesi juhitakse kogumiskaevudesse. Imavere küla kanalisatsioonisüsteem uuendati 2008. aastal. Rajati suurema võimsusega kaasaegne puhastuskompleks. Käsukonna küla vee- ja kanalisatsioonisüsteem vajab rekonstrueerimist.

1.5.7 Jäätmeäritlus

2000. aastal avati Väätsa prügila, millega seoses suleti väiksemad piirkonnas tegutsenud prügilad. Lõuna-Järvamaal on prügivedu korraldatud suuremates asulates, kortermajade piirkonnas ning valla allasutustes. Pakendijäätmete kogumiseks on paigaldatud kogumiskonteinerid. Prügi ladustatakse Väätsa prügilasse. Türi linnas tegutseb jäätmejaam, ohtlike- ja taaskasutatavate jäätmete kogumispunktid on Oisus, Kabalas ja Imaveres. Ohtlike

ja suuremõduliste jäätmete kogumiseks korraldab AS Väätsa Prügila koostöös Kesk-Järvamaa Jäätmehooldus Keskusega kogumisringe. Samuti saab eraisik ohtlikke jäätmeid üle anda ka otse Väätsa prügilasse. Koostöös AS Väätsa Prügilaga on käivitatud pilootprojekt kortermajade juures biolagunevate jäätmete eraldi kogumiseks.

1.6 Sotsiaalne infrastruktuur

1.6.1 Haridus

Haridusasutus	Türi	Imavere	Väätsa
Alusharidus	6	1	1
Üldharidus	6	1	1
Huviharidus	Muusikakool, huviringid	huviringid	Huviringid
Kutse-ja kõrgharidus	2	-	-

Lõuna-Järvamaa üldiseks probleemiks on kujunenud koolides õpilaste vähenemine, mis on tingitud väljarändest ja sündivuse langusest.

Probleemid valdade kaupa

Türi:

- Lasteaiarühmade suur täituvus
- Toimetuleku kooli kehvast seisusest koolihoone ja õppimistingimused

Imavere:

- Staadioni puudumine
- Kehvad kehalise kasvatuses välitundide läbiviimise tingimused

Väätsa:

- Laste arvu vähenemine
- Välitundide läbiviimise võimaluste kesisus

1.6.2 Noorsootöö

Piirkonna noorsootööd koordineerivad valdades noorsootöö spetsialistid ja huvijuhid, kes juhivad üldhariduskoolides ka vabaaja tegevusi. Suur osa huvitegevust toimub erinevates huviringides ja treeninggruppides.

Igas vallas on olemas noortekeskus, kus on võimalik noortel vaba aega veeta. Tegutsevad erinevad noorteühendused (Eesti 4H, I.N.K., MTÜ Türi Lastekaitse Ühing, MTÜ Türi Noorteühenduste Liit jne.). Piirkonnas on oma noorteaktiivid, kes loovad kaasa noortega seotud probleemide kaardistamisel ning noorte tegevuste kavandamisel ja korraldamisel.

Suvisel perioodil tegutsevad õpilaste töömalevad, kus koostööd teevad Türi ja Imavere vallad. Põhilisteks probleemideks on alkoholi ja tubaka tarbimine noorte hulgas ja noorte (vanuses üle 20-ne) vähenenud huvi huviringide ning klubide tööst. Imavere valla noortel puudub oma noortekeskus. Võimalus oleks see välja ehitada huvikeskuse keldriruumidesse, mis eeldab vähemalt ühe töökoha loomist. Keskusest kaugemates küldes jääb noortel ühistegevuse võimalustest puudu, huvipakkuvad tegevused toimuvad kodust kaugel.

1.6.3 Sotsiaalhoolekanne

Sotsiaalhoolekanne on sotsiaalteenuste, sotsiaaltoetuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi osutamise või määramisega seotud toimingute süsteem, millega tegelevad piirkonnas sotsiaalnõunikud, sotsiaaltööspsialistid, hoolekandetöötajad ja vabatahtlikud. Imaveres ja Türi linnas on avatud Päevakeskused, mis pakuvad teenust erivajadustega (psüühilise erivajadusega) inimestele ja eakatele (Imaveres). Türi vallas pakutakse vähese kõrvalabiga toimetulejatele eluasemeteenust, mujal on sellest suur puudus. Päevakorda on tõusnud eakate hooldusteenuse ja sotsiaalelamufondi vajadus.

1.6.4 Tervishoid

Lõuna-Järvamaal on arstiabi kättesaadavus piirkonniti erinev.

Türi vallas annab esmatasandilist arstiabi seitse kvalifitseeritud perearsti, kellest viis töötavad Türi linnas, üks Kabalas ja üks Oisus. Lisaks toimivad tervishoiupunktid Kahalas ja Villeveres. OÜ-s Türi Tervisekeskus tegutseb lisaks erinevaid abikabinette (elektriravi, massaaž jne) ja võtavad vastu eriarstid. Lisaks on Türi linnas kuus hambaravikabinetti ja kaks apteeki.

Väätsa vallas töötab Tervisekompleksis üks perearst, samas on avatud ka apteek.

Imavere valda teenindab Koigi piirkonna perearst, kes käib Imaveres kaks korda nädalas. Üks pereõde võtab patsiente vastu arstipunktis igal tööpäeval. Samas on võimalik teostada ka lihtsamaid protseduure ja analüüse. Lähim hambaravi ja apteek asuvad Koigis, Võhmas või Põltsamaal. Ambulatoorset eriarstiabi saab enamasti Paides, väiksemas mahus ka Põltsamaal, Tartus või Tallinnas.

1.6.5 Kultuur, sport, turism ja muud vaba aja veetmise võimalused

Piirkonnas on kokku 12 raamatukogu, mis teenindavad igas vanuses lugemishuvilisi, laenutatakse raamatuid, ajalehti ja ajakirju. Kõikides raamatukogudes asuvad avalikud internetipunktid.

Lõuna-Järvamaal asub 6 rahva- või kultuurimaja, kus tegutsevad erinevad huviringid, toimuvad etendused ja kontserdid ning viiakse läbi erinevaid traditsioonilisi jm üritusi. Vabaõhuürituste korraldamiseks on erinevaid võimalusi - Türi tehisjärve äärne, Kabala laululava, Saare-Kuusiku peoplats, Eesti Piimandusmuuseumi plats, Eistvere mõisa park jne.

Piirkonnas tegutsevad aktiivselt kodanikuühendused: kultuuri- ja külaseltsid, seltsingud ja klubid. Külaaktiivide eestvõtmisel korraldatakse ja rajatakse külamaju ning külaplatse, tehakse heakorratoid ning korraldatakse kokkutulekuid jm ühisüritusi.

Sportimiseks on loodud Lõuna-Järvamaal erinevaid võimalusi.

Väätsa valla spordielu on koondunud põhiliselt alevikus asuvasse Tervisekompleksi, kus asuvad täismõõdus korvpalli- ja võrkpalliväljak, riietus- ja pesuruumid. Lisaks mahutab hoone kooli võimlemistunni ja treeningute läbiviimiseks vajalikku – varbseinad, kaugushüppe kast, jõusaal jne. Õues liikumiseks pakub võimalust 2006. a. valminud kergliiklustee, kooli staadion ning korvpalli- ja võrkpalliplats.

Imavere vallas korraldatakse mitmeid traditsioonilisi spordiüritusi (sh Imavere Rammumees, Jüriööjooks, lauatennise turniir jne). Osa neist toimuvad Imavere Spordihoones, kus viiakse läbi ka kooli kehalise kasvatuse tunnid ja erinevad treeningud. Valla elanikel on lisaks spordihoonele võimalik kasutada saepurukattel terviserada Saare-Kuusikus ja puukoorekattel

suusarada. Rajad vajavad uuendamist, ümberehitust ja valgustust. Imavere asulasse on planeeritud rajada Mõmmi kinnistu puhke-/virgestusala. Tulevikus soovitakse rajada motokrossi rada. Vajadus on kergliiklusteede järele.

Türi valla spordirajatisteks on Türi Gümnaasiumi võimla ja staadion, Türi Majandusgümnaasiumi võimla, Türi linna võimla, Türi ujula, Türi linnastaadion, Türi tehisjärve äärsed spordiväljakud (2 rannavolle väljakut ja korvpalliväljak), Staadioni tänava jalgpallistaadion, tenniseväljakud Kalevi ja Jaama tänaval, Kihli motokompleks, Säreveres Türi Tehnika- ja Maamajanduskooli spordibaasid (võimla, jõusaal, staadion, hobusetall, sisemanež, ratsutamispplats, asfaltkattega mänguplats), Laupa kooli võimlemistuba, muruväljak jalgpalli mängimiseks ja võrkpalliplats, Türi-Alliku võrk- ja jalgpalliplats, Veskisilla tenniseväljak, kardirada ja bowlingusaal, Retla Kooli võimla ja staadion ning Kabala spordihoone ja Kahala spordiplats. Tolli metsas on valgustatud suusarada. Spordihuvilistel on võimalik kasutada Kõrgessaare terviserada, jalgrattateid ning suusa- ja jalgrattaspordiks sobivat Käomäge (asub Paide ja Türi vahel). Hiljuti Türi lähiumbrusse ehitatud kergliiklusteid kasutavad aktiivselt jalgratturid, kepikõnni harrastajad ja rulluisutajad.

Lõuna-Järvamaal on palju kaunist puutumatut loodust. Siin tegutsevad jahi- ja maaturismi ettevõtted. Piirkonnas on 3 muuseumi, on erinevaid matkaradu ja vaatamisväärsusi. Turismiteenused on piirkonnas suhteliselt nõrgalt arenenud. Puudus on majutus- ja toitlustusasutustest. Välja on vaja arendada ühtne viidasüsteem ja teadetetahvlid, rajada telkimis- ja lõkkeplatsid.

LÕUNA-JÄRVAMAA ELANIKE PEAMISED VAJADUSED

Strateegia kavandamisel peeti esmatahtsaks välja selgitada piirkonna elanike probleemkohad ning prioritseerida vajadused. Selleks viidi läbi TNS Emor poolt mais-juunis 2007 läbi uuring, mille küsimustiku koostamisel lähtuti soovist välja selgitada nii elanike hinnanguid kodukoha võimalustele ja mainele kui ka inimeste ettevõtlikkust, soovi koos tegutseda ning kohalikele arengule kaasa aidata. Kokku vastas uuringule 193 inimest.

Lisaks uuringule toimusid erinevate töörühmade arutelud. Kaasamaks võimalikult suurt osalejate ringi, osalesid Koostöökogu juhatuse liikmed paljude organisatsioonide üritustel, andes seal informatsiooni Koostöökogu tegevuse, Leader-meetme olemuse ja eesmärkide ning kavandatava strateegia kohta. Samas saadi ka tagasisidena teavet inimeste hinnangute, probleemide, vajaduste ning ootuste osas. Kõike seda arvestati strateegia koostamise protsessis. Lisaks toimusid kaks piirkondlikku noorteseminari ning kolm strateegiaseminari, millest võtsid osa tegevuspiirkonna aktiivsete organisatsioonide esindajad. Viidi läbi ... piirkondlikku infopäeva, ... ümalauda ning ... töögrupi koosolekut.

Uuringu tulemusena selgus, et rahulolematuse suurim ettevaatusega alustamise ja sobiva töö leidmiseks võimaluste vähesuse osas, vajaka jääb ka teenindusettevõtetest. Seega peaksid need kolm valdkonda olema kohaliku elu edendamisel arenguprioriteetideks. Hetkeolukorda arvestades on oluline ergutada ja soodustada ettevaatusega alustamise ja töökohtade loomise algatusi, mis on suunatud kohalike elanike teenindamisele – selge nõudlus selleks on olemas. Kindlasti on oluline leida selleks paindlikke võimalusi ja mitte unustada tasuvusuuringuid, kuidas see oleks ettevõtjale ka majanduslikult võimalik – ratastel juuksuriteenus vms. Potentsiaali ettevaatuse edendamiseks ja kohaliku elu aktiveerimiseks elanike seas on – pooled uuringus osalenutest on valmis ise aktiivselt tegutsema, ise ettevõtmistes kaasa lööma

ning oma suurema või väiksema panuse andma. Kohaliku elu arengu võtmeteguriks ja esmaseks eelduseks ongi elanike mõtteviis – Lõuna-Järvemaal on need eeldused soodsad, inimesed mõistavad enda algatuse ja tegutsemise olulisust.

Lisaks eelpooltoodud probleemidele ning vajadustele tõstatus maaelu üldise maine probleem - ajakirjanduse, tänapäevaste mõttemallide ning üldlevinud tõekspidamiste kohaselt on maaelu ajast ja arust, maal on keeruline leida meelelahutust, huvipakkuvat tegevust, kultuurilisi üritusi jne. Selline stampmõtlemine on juba mõjutanud ja mõjutab jätkuvalt maapiirkondade elanikke, eriti aga lastega peresid ning noori oma elukohta vahetama. Seeläbi halvendavad järjest ka kohalike omavalitsuste võimalused teenuste parendamiseks. Tööjõulise elanikkonna arvuline vähenemine mõjutab ka kogukondade elujõulisust ning ettevõtjatele sobiva tööjõu leidmise võimalusi. Seetõttu on ülimalt oluline kajastada kõike positiivset, mida piirkonna elukeskkonnal on pakkuda ning seeläbi parandada maaelu mainet.

LÕUNA-JÄRVAMAA KOOSTÖÖKOGU MISSIOON, VISIOON JA OLULISEMAD ARENGUEESMÄRGID

1.7 Lõuna-Järvamaa Koostöökogu missioon

Tundes piirkonna elanike vajadusi saab Koostöökogu erinevaid sektoreid ja huvigruppe kaasates leida kõige sobivamaid lahendusteid kõigi piirkonnas elavate ning tegutsevate inimeste igapäevase elujärje parandamiseks. Selle tulemusena suudetakse pidevalt suurendada piirkonna elukeskkonna väärtust ning anda positiivne panus kogukonna arengusse.

1.8 Piirkonna arenguvision aastaks 2013

Lõuna-Järvamaa on elujõuline ja konkurentsivõimeline maapiirkond, kus kohalike inimeste omaalgatuste ning erinevate sektorite koostöö abil on loodud tänapäevane ja meeldiv elukeskkond. Piirkonna ettevõtetus on mitmekesine, kohalikud tooted on väärtustatud ning laiemalt tuntud ka väljaspool Lõuna-Järvamaad.

Lõuna-Järvamaa pakub võimalust tutvuda Kesk-Eestis Eestimaa traditsioonilise eluviisiga - näha, kuidas on aastakümneid tegeletud piimakarjakasvatuse, põllupidamise ja käsitööga ning kuidas traditsioone au see hoides on tänapäevastatud tootmist ja elukeskkonda.

Lõuna-Järvamaa on põline piimatootmispiirkond. See on väärtus, mida kantakse edasi suurte ja tänapäevaste suurmajandite, kuid ka pisikeste hubaste talude abil. Au sees on arvestamine kohaliku kauni looduse, hindamatute metsade ja rabade ning arvukate looma- ja linnuriigi esindajatega. Kohalikud elanikud peavad lugu oma kodudest. Lõuna-Järvamaal võib näha palju kauneid kodusid, hoolitsetud talumajapidamisi ning piirkonnakeskus Türi linn on tuntud kui Eesti kauneim ja rohelineim aedlinn, kuhu tullakse kauneid aedasid imetlema nii lähedalt kui kaugelt. Siin pakutakse mitmeid põnevaid vaba aja veetmise võimalusi ja turismiteenuseid, tuntud on siinsed omanäolised ja kõrgekvaliteedilised kultuuriüritused.

Piirkonna külastajal on võimalus näha Eesti ja Euroopa suurimaid piimakarju, teha ise võid Imavere Piimandusmuuseumis ning tutvuda piimatootmise ajaloo, lüpsata oma käega lehma ning paitada vasikaid. Eistvere Leivamuuseumis saab näha, kuidas jõudis leib vanasti eestlase lauale, tutvuda leiva ajaloo ja küpsetada leiba. Oisus tegutseb kolhoosimuuseum, mis tutvustab maaettevõtluse lähiajalugu. On võimalik uudistada kolhooside järeltulijate, suurmajandite, tänapäevaseid tootmishooneid. Imaveres on lisaks traditsioonilistele talupidamistele võimalik näha ka alternatiivset talupidamist - jaanalinde kasvatav Sassi talu pakub võimaluse tutvuda huvitavate lindudega, süüa jaanalinnunadest ja –lihast valmistatud toite ning kaasa osta meeneid. Kohalik Imavere Kõrts on tõeline eestipärane koht kehakinnitamiseks, kus pakutakse toitvat ning maitsvat eesti toitu, sekka ka meelelahutust. Saueaugu külla on välja ehitatud kaasaegne laagrikompleks, mis pakub vaba aja veetmise võimalusi läbi aasta nii lastele kui täiskasvanutele. Et saavutada maksimaalne kasu kohalikele kogukonnale, on võrgustikku kaasatud nii jahiturismi pakkuvad ettevõtted kui kohalike teenuste pakkujad. Välja on arendatud kandipõhine teenuste pakett.

Piirkonna loodus pakub matkajale ning külastajale võimalusi aktiivseks puhkuseks - metsas traditsiooniliseks jahipidamiseks ja fotojahiks või ka lõõgastavaks puhkuseks metsavaikuses. Piirkonna turismiettevõtjad on koondunud ja teevad edukat koostööd. Türi asuv tehisejärv ja Eistvere paisjärv oma liivaste kallastega ning lastele mõeldud atraktsioonidega on mõnusaks jätkuks perepuhkusele. Kõike seda täiendavad meeldivad ja kaasaegsed majutusvõimalused - sealhulgas näiteks kodumajutus talulakas, ja toitlustusasutused, mis pakuvad muuhulgas kohalikke eestipäraseid roogasid.

Türi linnas ja piirkondlikes keskustes tegutsevad kunstikojad, kus on võimalik teha rahvuslikku käsitööd: viltida, kududa kangast, punuda ning valmistada kauneid keraamikatooteid, kätt proovida siidimaaliga ning veel mitmete põnevate käsitööliikidega. Lõuna-Järvamaa rahvuslikud traditsioonid on au sees - kõikidel kollektiividel on kohalikud rahvarõivad, nende valmistamist ja kasutamist õpetatakse kõikidele soovijatele. Olemas on kohalikud eripäraseid meened.

Lõuna-Järvamaa ettevõtjad on aktiivsed, edukad ja haritud. Nad osalevad ka kogukonnaelus ning toetavad oma ettevõtete arendamisega piirkonna eluolu. Noorte kaasamine ettevõtlusesse on suurendanud ettevõtlike inimeste arvu piirkonnas.

1.9 Lõuna-Järvamaa Koostöökogu tegevuse põhieesmärgid

Koostöökogu tegevuse põhieesmärkideks on piirkonna omanäolisust arvesse võttes ning paikkonna sisemist arengupotentsiaali mobiliseerides aidata kaasa Lõuna- Järvamaa kohaliku omaalgatuse edendamisele, põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime suurendamisele, keskkonna, paikkonna ja elu kvaliteedi parandamisele ning majandustegevuse mitmekesisustamisele.

Toetudes maaelus Leader-programmi põhimõtete arendamisele ja rakendamisele, tugevdatakse avaliku, era- ja mittetulundussektori omavahelist koostööd, selgitatakse välja piirkondlikud prioriteedid, antakse edasi olulisi teadmisi ja oskusi ning arendatakse muid kohalikule arengule olulisi tegevusi.

STRATEEGILISED VALIKUD

1.10 Strateegia sihtgrupid ja sidusgrupid

Piirkonna elanike vajaduste kirjeldamisel lähtus Koostöökogu eelnevalt määratletud olulistest sihtgruppidest: noored, lastega pered, väikeettevõtjad, tegevuspiirkonna keskuse elanikud ning külade elanikud. Igal sihtgrupil on omad spetsiifilised ootused ning vajadused, millede rahuldamine on vajalik piirkonna elanike arvu säilitamiseks, majandusliku mitmekesisuse suurendamiseks ning maaelu jätkusuutlikkuse tagamiseks.

1.10.1 Noored

Enamasti on kõikide maapiirkondade probleemiks noorte väljaränne ning oma elukoha vahetamine suuremate tömbekeskuste või siis ka hoopis teiste riikide vastu. Selle probleemi üheks osaks on loomulik elutsüklite vaheldumine (kool - kõrg- ja ametikool ning koduloomine), kuid ka maapiirkondade väiksem atraktiivsus ning piirkonna maine olulisus elukoha valikul. Noorte lahkumine maalt põhjustab maapiirkonna hääbumist, teenuste kvaliteedi langust ning takistab tööjõu vähenemise tõttu ettevõtluse arengut. Küsitluste ja arutelude käigus on selgunud, et kuigi paljud noored näevad oma tulevase elukohana Tallinna või Tartut, on noorte hulgas ka neid, kes tunnustavad oma kodukohta kui eluks meeldivat, pere loomiseks turvalist ja töötamiseks häid võimalusi pakkuvat piirkonda. Siit tuleneb strateegia läbiv põhimõte:

Noortel, kes elavad maal, on õigus saada osa samaväärsetest tänapäevastest teenustest ning võimalustest nagu nende eakaaslastel linnalistes asulates.

Selle tagamiseks on vaja:

- mitmekesistada vaba aja veetmise võimalusi;
- toetada noorte initsiatiivi, ambitsioonikust ja ettevõtlikkust;
- luua meeldiv ja kaasaegne elukeskkond;
- tunnustada noori ning kaasata neid otsuste tegemisse.

1.10.2 Lastega pered

Lastega perede osakaal on üheks näitajaks, mis iseloomustab piirkonna elujõulisust ning jätkusuutlikkust. Lisaks on lastega pered enamasti ka huvitatud kogukonna tegevustest ja toetavad neid - osalevad külade üritustel, aitavad lahendada piirkonna elukeskkonda puudutavaid probleeme jne. Maaperedes kasvavatel lastel on seega võimalik õppida maast-madalast väärtustama maaelu, kujuneda aktiivseks ja ettevõtlikuks ühiskonnaliikmeks. Sellest tulenevalt on välja toodud strateegiat läbiv põhimõte:

Maaelu järjepidevuse tagamiseks on ülimalt oluline lastega perede vajaduste rahuldamine ning peredele vajalike teenuste olemasolu ja kvaliteedi võimaldamine.

Lastega perede säilitamiseks maapiirkonnas ja nende arvu suurendamiseks on vaja:

- pakkuda perede vajadusi arvestavaid teenuseid, infot, teadmisi ja oskusi;
- toetada sissetulekut tagavate tegevuste algatamist lähikonnas;
- pakkuda kultuurilisi ja vaba aja veetmise võimalusi;
- arendada turvalist ja meeldivat elukeskkonda;
- tõsta maaelu mainet ning väärtustada maal elavaid inimesi.

1.10.3 Väikeettevõtjad

Väikeettevõtjatel on maapiirkonnas keeruline ellu jääda, oma tegevust alustada ning areneda. Põhjuseks on asjaolu, et turg ja teenuste kasutajate hulk on piiratud ning sobiva tööjõu leidmine on raskendatud. Toetuste taotlemiseks ja ettevõtluse edasiarendamiseks on aga ettevõtte majandusnäitajad ning prognoosid sageli liialt väikesemahulised. Samas on väikeettevõtluse olemasolu ning uute ettevõtete loomine maapiirkondades olulise tähtsusega paljude perede elukorralduse ning elukohavaliku planeerimisel. Täna on oludes liiguvad

pered sinna, kus on tööd ning selle nimel loobutakse sageli harjumuspärasest ja meeldivast elukeskkonnast. Ettevõtluse mitmekesistamine on seega oluline nii elanike kui kohalike omavalitsuste seisukohast, seetõttu on strateegia üheks põhimõtteks:

Piirkonna elujõulisuse suurendamisele ja elanike ettevõtlikkuse toetamisele saab kaasa aidata läbi koolituste ning ettevõtjate vahelise koostöö arendamise.

Väikeettevõtjate tegevuse soodustamiseks ning edasiarendamiseks on vaja:

- anda infot, teadmisi ja kogemusi, mis võimaldavad areneda, laieneda ning leida uusi väljundeid;
- toetada ettevõtte arengut tagavaid tegevusi;
- toetada ettevõtjate koostööd ning ühistegevust;
- soodustada noorte ning ettevõtjate koostööd;
- tunnustada piirkonna arengut mõjutavaid ettevõtteid ja tegevusi.

1.10.4 Külade elanikud

Külades elavad inimesed on oma elukohavalikuga määranud end sõltuma paljudest nendest mitteolenevatest teguritest: transpordiühendus keskusega, ilmastik ja hooajalisus, teenuste paiknemine jne. Lisaks on paratamatud enamuse teenuste ja vaba aja veetmise võimaluste väiksemamahulisemad tarbimisvõimalused kui Türi linna elanikel. Selle võrra enam on aga oluline külakeskne koostegutsemine, seltsitegevus ning oma küla tunde kasvatamine. Kogu piirkonna tasakaalustatud arengu ning jätkusuutlikkuse toetamiseks on strateegia põhimõtteks:

Külaelanike rahulolu suurendamiseks on oluline toetada külade elanike ühistegevust, külade heakorda ning elukeskkonda parandavaid ettevõtmisi ning vajalike teenuste väljaarendamist.

Selle tagamiseks on vaja:

- pakkuda võimalusi kogukonnateenuste tarbimiseks ja osutamiseks;
- toetada kultuuri- ja ajaloopärandit ning rahvakultuuri väärtustavaid tegevusi;
- toetada meeldiva ja tänapäevase elukeskkonna loomist;
- toetada ühistegevust, maapiirkonnas ettevõtlusega alustamist ning teisi loovaid ja uuenduslikke algatusi.

1.10.5 Linnaelanikud

Linnaelanikud on osalt juba elukohast tingituna võrrelduna maaelanikega paremas olukorras. Samas on ka nendel omad ootused ning vajadused. Kuna linn on tegevuspiirkonna elanikele tõmbekeskuseks, teenuste pakkujaks ning paljudele ka õppimis- ja töötamiskohaks, siis on linna arenemine kogu piirkonnale ülimalt oluline. Türi linn on oma identiteedi ning väljakujunenud üritustega tunnustatud ning kogu Eestis positiivselt tuntud. Seda väärtust tuleb ka edasi arendada, seetõttu on strateegia üheks põhimõtteks:

Aidata kaasa Türi linna kui piirkonnakeskuse arendamisele, kogu piirkonna elanikele vajalike teenuste väljatöötamisele ning kultuuriliste ja vaba aja veetmise võimaluste

mitmekesistamisele, külastatavuse suurendamisele ning kauni ja tänapäevase elukeskkonna loomisele.

Linna kui tõmbekeskuse ja konkurentsivõimelise elu-, õppimis- ja töötamispaiga atraktiivsena säilimiseks ning arenemiseks on vaja:

- parendada jätkuvalt heakorda;
- tutvustada linna kui piirkonnakeskuse võimalusi nii lähemal kui kaugemal;
- luua uusi innovatiivseid, huvitavaid ja vajalikke teenuseid ning tegevusi;
- pakkuda kultuuri, vaba aja veetmise, vabahariduse ja muid teenuseid nii piirkonna elanikele kui ka kaugemalt tulijatele;
- toetada turismi arendamist ja seda toetavaid teenuseid nii piirkonnas tervikuna kui ka Türi linnas eraldi.

1.11 Strateegia sidusus ja uuenduslikkus

Strateegia ei ole ainult kogum vajalike projektide kirjeldustest. Kogu strateegia on ka seesiselt sidus ning suunatud piirkonna arengueelduste ja –vajaduste ärakasutamisele. Strateegia tegevused (projektid) strateegia elluviimiseks lähtuvad piirkonna ajaloolistest ja traditsioonilistest tegevustest, piirkonna omapärasest ning piirkonna edasiarendamisel tekkivast lisandväärtusest.

Strateegia uuenduslikkus seisneb peamiselt kogu piirkonna kõikide sektorite arengu kavandamises ja koostöös, mis annab olulise eelise eraldiseisvate, ainult avaliku, era- või mittetulundussektori algatuste rakendamise ees. Uuendusliku aspektina on kõikide tegevuste kavandamisel peetud silmas ka nende otsest ja kaudset mõju kogukonna arengule ning heaolule, kooskõla omavalitsuste prioriteetide ning arenguplaanidega, piirkonna ettevõtjate võimalusi, soove ja eesmärgi. Kõige olulisemaks rakenduslikuks põhimõtteks ongi mitmepoolne kasu, mille tulemusena aidatakse kaasa nii üksikisikute heaolu suurenemisele kui ka piirkonna majandusliku elujõulisuse kasvule ja atraktiivsuse tõusule. Piirkonna ühtlase arengu tulemusena paraneb ka maaelu kvaliteet ja maine, mis omakorda suurendab piirkonna konkurentsivõimet.

1.12 Rahvusvahelistes ja Eesti-sisestes võrgustikes osalemine

Strateegia kavandab ka mitmeid koostööprojekte ning -tegevusi. Peamiselt nähakse koostööpartneritena Eesti tegevusgruppe, kuid kindlasti ka Soome tegevusgruppe Oulujärve Leader ning Kainuun Naisyrittäjyys LEADER, kelle tegemistega on Koostöökogu juba käinud tutvumas ning kellelt loodetakse ka edaspidi praktilisi näpunäiteid saada. Lisaks kavandatakse järgneva perioodi jooksul luua koostöösuhteid tegevusgruppidega mujalt Euroopast, sarnasest piimatootmise või mõne muu traditsioonilise põllumajandusega tegelevast piirkonnast. Selliste sidemete leidmine ja koostöö on olulised esmalt ettevõtjate koostöövõrgustike loomiseks, teisalt ka kogukondade elujõulisuse ning jätkusuutliku tegevuse jaoks. Koostööprojektide rakendamisel sõlmitakse vastav koostöölepe ja valitakse koostööprojekti juhtpartner.

Eesti siseselt on kavas teha koostööd nii koolituste korraldamise kui ühiste projektide rakendamise näol peamiselt naabritega, MTÜ-ga Järva Arengu Partnerid, kellega seovad meid ühine maakond, sarnased probleemid ja sõbralikud koostöösuhted erinevate omavalitsuste ning ettevõtlusvõrgustike näol. Lisaks sellele loodame koostööle ning kogemuste vahetamisele ka Rohelise Jõemaa tegevusgrupiga, kelle tugi Koostöökogule on olnud märkimisväärne alates selle loomisest.

TEGEVUSVALDKONDADE STRATEEGILISED EESMÄRGID

1.13 Prioriteet nr.1 – kohaliku elu arendamine

Eesmärgiks on võimaldada tegevusi noortele, peredele, eakatele; olulisel kohal on kohaliku elukeskkonna parandamine ning huvitegevuse võimaluste mitmekesistamine.

1.14 Prioriteet nr.2 – kohaliku ettevõtluse, toodete ja turismi väärtustamine

Eesmärgiks on kohaliku ettevõtluse ja ettevõtete omavahelise koostöö arendamine, toodete ja turismi väärtustamine, kohaliku ettevõtluse, omavalitsuste ning mittetulundusühingute koostööprojektide toetamine, turismiteenuste arendamine ning piirkonna vaatamisväärsuste korrastamine.

STRATEEGILISTE EESMÄRKIDE SAAVUTAMISEKS KAVANDATAVAD MEETMED

1.15 Meede 1: Piirkonna jätkusuutlikkuse toetamine

1.15.1 Meetme üldkirjeldus

Meede on suunatud Koostöökogu piirkonna elujõulisust toetavate tegevuste algatamisele ja jätkumisele. Nende all mõeldakse eeskätt noortele suuremate ja paremate tegutsemisvõimaluste ja kandepinna loomist, kuid ka piirkonna sotsiaalse kapitali arendamist, paikkonna identiteedi tugevdamist, kodu- ja ajaloo väärtustamist ja rahvakultuuri säilitamist.

Jrk nr	OLULISEM TEGEVUS	VAHETU TULEMUS
1.	Projektikonkursside kaudu rahastatavate noortele suunatud tegevuste korraldamine	Piirkonda on loodud noortelaagri kompleks. Tööle on rakendatud põnevaid ja atraktiivseid tegevusi pakkuvaid noortejuhte. Noortele pakutakse erinevaid ja uusi tegutsemisvõimalusi, korraldatakse laagreid, malevaid jne. Toimuvad omaalgatuse ideekonkursid.
2.	Piirkonna elanikele erinevate koolitus- ja enesetäiendusvõimaluste loomine	Piirkonna mtü-d on elujõulised ja tegutsevad kindlate eesmärkidega.

	omalgatuse ja ettevõtlikkuse toetamiseks.	
3.	Koduloo uurimine, selle väärtustamine ning rahvakultuuripärandi säilitamine	Piirkonnas on tugev kodu- ja kultuuritunnetus, au sees on traditsioonid ja säilitatud on ajaloo pärand.

1.15.2 Võimalikud taotlejad

Tegevuspiirkonnas tegutsevad mittetulundusühingud, seltsingud ja kohalikud omavalitsused, kelle põhikirja- või põhimääruse järgne tegevus ja eesmärgid haakuvad meetme eesmärkidega.

1.15.3 Meetme rakendamise vajaduse põhjendus

Meetme rakendamine aitab kaasa MAK III telje eesmärkide saavutamisele, mille kohaselt on vaja kaasas käia maapiirkondades toimuvate muutustega, aidates maapiirkondadel mitmekesistada põllumajandustegevust mittepõllumajandustegevuse suunas ja arendada mittepõllumajandussektoreid, edendada tööhõivet, parandada põhiteenuseid, sealhulgas kohaliku juurdepääsu info- ja teabedastustehnoloogiatele, ja teha investeeringuid, muutes maapiirkonnad atraktiivsemaks, et vähendada suundumust majandusliku ja sotsiaalse languse ning paikkonna rahvastikukao poole.

1.15.4 Viide

Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikkel nr 52 (b) (ii).
Külade uuendamine ja arendamine (meetme kood 322)

1.15.5 Maksimaalne toetussumma ja –määr strateegia meetme rakendamisel

Maksimaalne toetussumma investeeringuobjekti kohta on 3 129 320 krooni, toetuse määr võib olla kuni 90% projekti kogumaksumusest.

1.16 Meede 2: Elukeskkonna parendamine ja kogukonnateenuste väljaarendamine

1.16.1 Meetme üldkirjeldus

Meede on suunatud elukeskkonna parendamisele. Kohaliku omavalitsuse või riigi poolt lahenduseta jäänud juhtudel toetatakse kohaliku initsiatiivi olemasolul küldes ka infrastruktuuride väljaehitamist või parendamist, kui see avaldab olulist mõju elukeskkonna kvaliteedile. Kõikide projektide ühiseks nimetajaks on mõju elukeskkonnale, parandades eluolu kas füüsiliselt rajatavate või rekonstrueeritavate objektide kaudu või siis laiendades

ning luues paremaid võimalusi elanikele vaba aja veetmiseks ning huvitegevustega, sealhulgas spordiga tegelemiseks.

Jrk nr	OLULISEM TEGEVUS	VAHETU TULEMUS
1.	Heakorrastuskampaaniate ja ürituste korraldamine	Objektid on viidastatud, tähistatud (näiteks külasildid, talusildid, et tagada päästeteenistuse kohalejõudmine jne)
2.	Sportlike ja vaba aja veetmise võimaluste laiendamine, huviharidusega tegelemiseks võimaluste loomine	Ringiruumid on remonditud, kasutusele on võetud vabad hooned või ruumid, ruumid on sisustatud, vahendid soetatud, ringijuhtidele (tegevusjuhtidele) on võimaldatud koolitust.
3.	Kohaliku initsiatiivi toetamine	
4.	Külainfrastruktuuri rajamisele kaasaaitamine	Toetatud vee- ja kanalisatsioonisüsteemide ning tänavavalgustuse väljaarendamist hajaasustusega piirkondades
5.	Kogukonnateenuste võimaluste laiendamine.	Laiendatud ja väljaarendatud on pakutavate isikuteenustevõrk (teenindusauto, kauplus, saun, toitlustuskohad jne)

1.16.2 Võimalikud taotlejad

Tegevuspiirkonnas tegutsevad mittetulundusühingud, seltsingud, ettevõtjad, sealhulgas füüsilisest isikust ettevõtjad ning kohalikud omavalitsused.

1.16.3 Meetme rakendamise vajaduse põhjendus

Meetme rakendamine aitab kaasa MAK III telje eesmärkide saavutamisele, mille kohaselt on vaja kaasas käia maapiirkondades toimuvate muutustega, aidates maapiirkondadel mitmekesistada põllumajandustegevust mittepõllumajandustegevuse suunas ja arendada mittepõllumajandussektoreid, edendada tööhõivet, parandada põhiteenuseid, sealhulgas kohalik juurdepääs info- ja teabeedastustehnoloogiatele, ja teha investeeringuid, muutes maapiirkonnad atraktiivsemaks, et vähendada suundumust majandusliku ja sotsiaalse languse ning paikkonna rahvastikukao poole.

1.16.4 Viide

Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikkel nr 52 (b) (ii).
Põhiteenused majandusele ja maaelanikkonnale (meetme kood 321)

1.16.5 Maksimaalne toetussumma ja –määr strateegia meetme rakendamisel

Maksimaalne toetussumma on 3 129 320 krooni, toetuse määr võib olla kuni 90% projekti kogumaksumusest, infrastruktuuriinvesteeringute puhul kuni 60% projekti kogumaksumusest.

1.17 Meede 3: Ettevõtluse mitmekesistamine

1.17.1 Meetme üldkirjeldus

Jätakuvalt kavandatakse ja rakendatakse elukvaliteedi parandamisele ning maamajanduse mitmekesistamisele (sh tööhõive suurendamisele) suunatud ning kohalikku initsiatiivi ja küla arengut soodustavaid tegevusi. Suurendatakse nõuande ja koolituste pakkumist kohaliku elu aktiveerimiseks ning vaba tööjõu (sh maal elavate naiste) rakendamiseks maaelu mitmekesistamise valdkondades.

Jrk nr	OLULISEM TEGEVUS	VAHETU TULEMUS
1.	Uute töökohtade loomine, kogukonna elukvaliteedi parandamine	Ettevõtlusaktiivsus ning tööhõive määr maapiirkonnas kasvab.
2.	Ettevõtlusmaastiku kaardistamine, eakate ja teiste riskirühmade kaasamine ettevõtlusesse	Kohalik elu on aktiveerunud.
3.	Noorte kaasamine ettevõtlusesse.	Töötavad noortefirmad ja noorteklubid. Toimib mentorlus ettevõtjate ja noorte vahel
4.	Ühtse turunduspoliitika loomine	Korraldatud konkurss piirkonna oma märgi, tootemärgi leidmiseks.
5.	Nõuande ja koolitusvõimaluste pakkumine ettevõtjatele ärianduse vallas.	Elukvaliteet maapiirkondades on paranenud ja maamajandus mitmekesistunud.

1.17.2 Võimalikud taotlejad

Äriühingud ja füüsilisest isikust ettevõtjad, ettevõtjaid ühendavad mittetulunduslikud organisatsioonid.

1.17.3 Meetme rakendamise vajaduse põhjendus

Meetme rakendamine aitab kaasa MAK III telje eesmärkide saavutamisele, Maapiirkonnas tegutsevate ettevõtjate elujõulisuse ja jätkusuutlikkuse suurendamine läbi maapiirkonna ettevõtluse mitmekesistamise (eelkõige keskustest eemalejäävates piirkondades) ning sellega uute ja paremate töökohtade loomisele kaasaaitamine. Soodustades naisettevõtlust, saavutatakse suurem tööhõive maal ja seega aidatakse kaasa kogukonna säilimisele ning jätkusuutlikkusele.

1.17.4 Viide

Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikkel nr 52 (a) (i) ja 53. Komisjoni määrus (EÜ) nr 1974/2006 artikkel 53.

Mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas (meetme kood 311).

1.17.5 Maksimaalne toetussumma ja –määr strateegia rakendamisel

Maksimaalne toetussumma on ühe investeeringuobjekti kohta 3 129 320 krooni, toetuse määr võib olla kuni 60% projekti kogumaksumusest.

1.18 Meede 4: Turismiteenuste arendamine

1.18.1 Meetme üldkirjeldus

Meetme eesmärgiks on suurendada teenindus- ja turismiettevõtete arvu ja aktiivsust ning nende poolt pakutavate teenuste atraktiivsust. Teenindusmajanduse (rekreatsioon, turism, jaekaubandus) areng lubab kiireid tulemusi suhteliselt väikeste kapitalimahutustega ja loob uut hõivet madalama potentsiaaliga tööturule suundujale ning parandab seeläbi oluliselt elu- ja ärikeskkonda. Meetme raames korraldatakse projektikonkursid, mille raames rahastatakse erinevaid tegevusi.

Jrk nr	OLULISEM TEGEVUS	VAHETU TULEMUS
1.	Turismiobjektide rajamine, korrastamine, viidastamine	Piirkonna turismiobjektid on kaardistatud ja korrastatud.
2.	Ühtse infoportaali loomine.	Infoportaalis on kajastunud piirkonna turismiobjektid, toitlustamine, majutus jne.
3.	Mainekujunduse läbiviimise toetamine, turismitoodete ühisturunduse teostamine.	Välja on arendatud teenuste osutajate koostöökett. Turule on toodud uued turismitooted (näit. teemapargid, kohaspetsiifilised unikaalsed tooted jne)
4.	Giidikoolitus	Giididele on võimaldatud erialast koolitust.

1.18.2 Võimalikud taotlejad

Tegevuspiirkonnas tegutsevad mittetulundusühingud, seltsingud, ettevõtjad, sealhulgas füüsilisest isikust ettevõtjad, kohalikud omavalitsused.

1.18.3 Meetme rakendamise vajaduse põhjendus

Meetme rakendamine aitab kaasa MAK III telje eesmärkide saavutamisele, mille kohaselt on vaja kaasas käia maapiirkondades toimuvate muutustega, aidates maapiirkondadel mitmekesistada põllumajandustegevust mittepõllumajandustegevuse suunas ja arendada mittepõllumajandussektoreid, edendada tööhõivet, parandada põhiteenuseid, sealhulgas kohalik juurdepääs info- ja teabeedastustehnoloogiatele, ja teha investeeringuid, muutes

maapiirkonnad atraktiivsemaks, et vähendada suundumust majandusliku ja sotsiaalse languse ning paikkonna rahvastikukao poole.

1.18.4 Viide

Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikkel nr 52 (a) (iii) ja 55.
Turismi soodustamine (meetme kood 313).

1.18.5 Maksimaalne toetussumma ja –määr strateegia meetme rakendamisel

Maksimaalne toetussumma ühe investeeringuobjekti kohta on 3 129 320 krooni, toetuse määr võib olla kuni 90% projekti kogumaksumusest, kui taotlejaks on kohaliku omavalitsuse üksus, seltsing või mittetulundusühing ning kuni 60% projekti kogumaksumusest, kui taotlejaks on füüsilisest isikust ettevõtja või äriühing.

OSKUSTE OMANDAMINE JA TEGEVUSPIIRKONNA ARENDAMINE

Koostöökogu üldiseks põhimõtteks on piirkonna elujõulisuse ja elanike aktiivsuse suurendamine läbi erinevate elanikegruppide kaasamise. Seda silmas pidades kavandatakse nii eakate, lastega perede, naiste, noorte, töötute, ettevõtjate ja potentsiaalsete ettevõtjate kaasamist tegevustesse ning võimaluste loomist iseenda ja oma tegevuse arendamiseks igapäevasele parimal sobival viisil. Kaasamise all peetakse silmas peamiselt informeerimist, haaramist otsustamisprotsessi ning osalemist erinevates projektides.

Koostöökogu tegevuspiirkonna eri paikkondades on seni korraldatud nii infopäevi kui seminare. Ka edaspidi soovitakse jätkata sama praktikat ning seeläbi suurendada inimeste teadlikkust oma piirkonna võimalustest, koostöövalmidust ning sidusust. Eraldi on kavas tutvustada Leader-lähenemise põhimõtteid, tegevuspiirkonna võimalusi strateegia elluviimiseks ning kohaliku tegevusgrupi tegevust. Koostöökogu veebilehel avaldatakse ja uuendatakse pidevalt infot strateegia meetmete rakendamise, avatud projektikonkursside, teostatud ja teostamisel olevate projektide ning muude piirkonna arengu ja Leader-meetme tegevustega seonduvate tegevuste kohta. Koostöökogu koostab ja avaldab oma kodulehel ja ka eraldi trükisena piirkonna edulugude ehk heade kogemuste kogumiku. Lisaks koostatakse piirkonda ja tegevusgruppi tutvustavaid trükiseid ning levitatakse neid aktiivselt nii tegevuspiirkonna erinevates osades kui ka väljaspool, kindlustades infomaterjalide olemasolu turismiinfopunktides, Järva Maavalitsuses, Maamajanduse Infokeskuses jne.

Strateegia eesmärkide saavutamiseks ja strateegia elluviimiseks pakutakse aktiivse osalemise võimalust mittetulundusühingutele, seltsingutele, tulundusühingutele, äriühingutele, füüsilisest isikust ettevõtjatele, kohalikele omavalitsustele ning nende allasutustele.

Otsesteks kasusaajateks on kõikides tegevustes piirkonna elanikud - noored, pered, väikeettevõtjad ning kohalikud omavalitsused.

Strateegia elluviimiseks korraldatakse esmalt infopäevi piirkonna eri osades, et tutvustada meetmete poolt pakutavaid võimalusi, eesmärke ning taotlemise tingimusi. Projektikonkursside taseme tõstmiseks ja vajaliku kvaliteedi tagamiseks korraldatakse temaatilisi koolitusi, rakendatakse individuaalset nõustamist ning pakutakse projekti koostamise tuge. Koolituste ja nõustamiste osakaal on suur, hõlmates nii tegevusgrupi liikmete koolitusi ja nõustamisi kui ka võimaldades teistele piirkonna organisatsioonidele osalemist projektikonkurssidel. Eriti efektiivseteks on seni osutunud praktilise sisuga õppereisid. Seetõttu on kavas ka edaspidi toetada eesmärgistatud õppereise, kus praktiliste näidete varal omandatakse uusi teadmisi. Senisest suuremas mahus on kavandatud rahvusvahelise kogemuse saamine ja jagamine – luuakse tihedamad sidemed tegevusgruppidega välismaal ning kaastakse välislektoreid.

Arvestades piirkonna vajadusi ning strateegia eesmärke pööratakse eraldi tähelepanu praktiliste koolituste ja õppepäevade korraldamisele. Koolituste sihtgrupid kirjeldatakse täpsemalt koostatavas rakenduskavas. Koolitused ja nõustamine nii tegevuste kui projekti haldamise osas on iga meetme lahutamatuks osaks. Selle sihtgruppideks on taotlejad ning laiemalt kogu piirkonna elanikud, kes on strateegia rakendamises potentsiaalsed osalejad.

STRATEEGIA SEOSSED JA PIIRNEMISED MUUDE FONDIDE, STRATEEGIATE, ARENGUKAVADE JA PROGRAMMIDEGA

Lõuna-Järvamaa Koostöökogu strateegia koostamisel on aluseks võetud Türi, Väätsa ja Imavere valla arengukavad aastateks 2007-2013, külade arengukavad ja teemaplaneering "Järvamaa sotsiaalne infrastruktuur".

Seosed ja ühised eesmärgid Järvamaa Arenguleppega:

Järvamaa Arengulepe	Lõuna-Järvamaa Koostöökogu strateegia
1. Oskustega, haritud ja aktiivsed inimesed	Meede 1 – piirkonna jätkusuutlikkuse toetamine
2. Terviseedendus ja sport	Meede 2 – sportlike ja vaba aja veetmise võimaluste laiendamine
3. Maakonna atraktiivsus	Meede 4 – turismiteenuste arendamine, piirkonna vaatamisväärsuste korrastamine, lisaväärtuste leidmine
4. Rahvakultuur, ajaloo- ja kultuuripärand, külaelu	Meede 1 – kodu- ja ajaloo väärtustamine, rahvakultuuri säilitamine, külaelu aktiveerimine
5. Mitmekülgne ja uuenduslik ettevõtlus	Meede 3 – ettevõtluse mitmekesistamine

Türi valla arengukava aastateks 2007-2010 toob välja järgmised eesmärgid:

1. Atraktiivse, sotsiaalselt turvalise elukeskkonna väljaarendamine
2. Valla majandusliku potentsiaali kasutuselevõtmine ettevõtluskeskkonna atraktiivsuse suurendamiseks
3. Valla inimkapitali ja kogukonna arendamine

Väätsa valla arengukava aastateks 2007-2013:

1. Maaturismi arendamine, mõisa- ja jahiturism
2. Külaliikumise aktiveerimine
3. Luua võimalusi elukohas kultuuriharrastusteks, huvialaringides osalemiseks, vaba aja veetmiseks ja omaalgatuse (ühendused, organisatsioonid) rakendamiseks
4. Noorte kaasamine valla ellu

Imavere valla arengukavas aastateks 2007-2013 loetletud eesmärgid:

1. Ettevõtlikkust ja keskkonnasõbralikkust väärtustav ettevõtluskeskkond
2. Atraktiivne, traditsioone väärtustav kultuuriline keskkond mitmekesiste vabaaja veetmise võimalustega.
3. Jätkusuutlikud ja aktiivsed kodanikeühendused

Strateegia haakub järgmiste rahastamismehhanismidega:

Hasartmängumaksust regionaalsete investeeringutoetuste andmise programm

Haldusvõimekuse arendamine

Kohalike avalike teenuste arendamine

Kohaliku omaalgatuse programm

Kultuur 2007-2013

Külade taastamine ja arendamine

Piirkondade konkurentsivõime arendamine

Kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapital

Topeltrahastamise vältimise eelduseks on rakenduskavas täpsustatavad tingimused taotlejale ja taotlusele, samuti kasusaajate ning toetatavate tegevuste erisused.

STRATEEGIA HINDAMINE JA TÄINDMINE

Strateegia hindamisel on peamisteks tulemusindikaatoriteks:

- ✓ Koolituste ja koolitustel osalenute arv
- ✓ Aktiivselt tegutsevate huvitegevuste arv
- ✓ Juurde loodud huviringide arv
- ✓ Uute ja korrastatud huvitegevuse- ja spordirajatiste jne arv
- ✓ Uute pakutavate teenuste arv
- ✓ Uute ettevõtete arv
- ✓ Ettevõtjate koostöönäidete arv
- ✓ Rahvakultuuri säilitamisega seotud ürituste-tegevuste ja –pärimuste jäädvustuste arv
- ✓ Piirkonnaspetsiifiliste ürituste ning tegevuste arv, erinevate infomaterjalide arv
- ✓ Koostööprojektide arv
- ✓ Loodud töökohtade arv
- ✓ Uute piirkonnaspetsiifiliste toodete arv
- ✓ Uute turismi- ja puhkekohtade arv
- ✓ Infoportaali külastajate arv

Strateegia rakendamise tulemused ning vastavus planeeritule vaadatakse üle iga-aastaselt, tulemusindikaatorite põhjal hinnatakse selle rakendamise tulemusi ning meetmete koostööd. Vastavalt hindamise tulemustele kavandatakse täiendavaid tegevusi eesmärkide saavutamiseks ja/või strateegia muutmine vastavalt Leader-meetme rakendamise määrusele.

LISAD

1. Ülevaade strateegia koostamisel kasutatud materjalist, uuringute lühikokkuvõte.
2. Prioriteetide vaheline rahaliste vahendite jaotus ning rahaliste vahendite jaotumine meetmete lõikes perioodiks 2009-2013.
3. Strateegia elluviimise indikatiivne ajakava 2009-2010.

LISA 1.

Uuringu käigus **ettevõtluse ning kohalike teenustega** peamiselt välja toodud probleemid:

Tänavavalgustust ei ole üksikutes talukohtades. Meeste juuksureid vähe, ei pääse löögile. Keemilist puhastust ei ole (kasutan Viljandit).

Puudus kauplusest. Mõnikord nädalas võiks Särevere buss käia teatud kellaaegadel Taikseni. Küllaltki suur küla, võiks olla kord kuus juuksuriteenindus.

Külades suletud kauplused, raamatukogud jne. Teeninduseks vaja sõita kaugemale, mis toob lisakulutusi (bussipiletid, auto küttekulu jne).

Poe puudumine. Kasvõi väike pood hädapärase kaubaga.

Teed on kohati väga lagunened. Puudub kauplus asulas.

Koolitransport maalt linna harv, huvi-sportiringides käimiseks tuleb eraldi pilet osta

Paljud teenused, probleemide lahendamine (nt kindlustusprobleemid) on ikka Tallinnakesksed, Türi on ainult nõ. teeninduspunkt, vahendaja.

Ei ole rahul sellega, et lähim pood on 6 km. kaugusel.

Politseiabi kättesaadavus praktiliselt "0". Liikluspatrulle sõidab, aga vajadusel kiiret abi saada pole. Öösel politseimaja kinni, ametnikud nn "öövalves", pole heal tasemel.

Linn kui elupaik võiks olla rohkem väärtustatud, st pärast valdade ühinemist ja Türi valla teket on linna promo jäänud tahaplaanile.

Liikluse parandamist oleks vaja, rohkem ühistranspordi ühendusi, et ka maal elav inimene saaks liikuma. Arstiabiga tuleks midagi ette võtta, et järjekorrad lüheneksid ja arsti juurde saaks siis kui vaja.

Naiste tööhõive. Meestele puiduettevõtted (praegu veel) pakuvad tööd. Teeninduse pool välja arendamata. Kuid kas jätkub klientuuri? Kauplus väga kehvast seisust.

Teenindus puudub täielikult. Vanematel inimestel raskusi.

Teenindusega – puudub korralik kauplus, puudub juuksur.

Tunnen puudust puhtast joogiveest ja korralikust teest.

Külavahetee on väga halb.

Elame suure maantee ääres, aga peatuvaid busse on vähe.

Bussiühendus ümberkaudsete linnadega (Paide, Põltsamaa, Türi, Võhma).

Elan küll Tallinn-Tartu maantee ääres, busse liigub, aga peatub väga vähe. Tööpäeva pikkuseks kulub 12 tundi.

Kaubandusega. Kauplused suleti. Käib autolavka ja peame ostma ainult seda, mida tuuakse ja see on tunduvalt kallim kui linnas või teistes kauplustes. Asume üle 20 km. Paidest.

Bussisõit kallineb ka kogu aeg. Ja väga palju busse sõidab, aga meie peatuses ei peata. Seoses keskusesse uue kultuurimaja ehitamisega ei jätkunud enam raha küla kultuurimajale ja isetegevus soikus.

Inimesed võiksid paremini hoida avalikuks kasutuseks mõeldud objekte (vabaõhulava, spordiplatside ääred, haljasalad jne)

Noorte vaba aja sisustamise võimalused ja rahvamaja tegevusetus.

Ma ei ole rahul kruusateedega ning sellega, et pean oma koduõues meeletut tolmu sisse hingama (traktorid sõidavad kiiresti mööda ning tolmu tuleb kõik asjade peale). Kodukohas võiks siiski olla ALGKOOL! Kultuuriline pool on jama, juuksurit jms. Pole olemaski, bussiliiklus väikestes külades suvel olematu, poodi külas pole, kauplusauto lõpetas mais 2005.

Ise oma külas töötada, et ei peaks bussiga tööle sõitma, mis meeletult väsitab.

Külad on pimedad, siiani on valgustatud ainult linna ja alevikke. Teenindust on vähe, kuna ettevõtlus hääbub väikestes kohtades.

Võiks olla rohkem ja tasuvamaid töökohti noortele.

Teeninduse kättesaadavus: puuduvad sellised teenindusliigid nagu kingsepp, keemiline puhastus, pesumaja.

Keemiline puhastus, kingsepp – olematu.

Puuduvad teeninduses keemiline puhastus, vilets turg – kodumaise juur- ja puuvilja ostmise nappus; kaupluses kaupade sortiment vilets.

Erinevate töögruppide poolt kaardistatud probleemkohad kattuvad paljuski uuringus välja toodud muredega:

- ✓ Tööjõu puudus
- ✓ Naistele sobivate töökohtade vähesus
- ✓ Teadmiste, oskuste puudumine/vähesus
- ✓ Ettevõtluse alustamiseks ülevaate puudumine, oma nišši leidmiseks vajaliku teabe vähesus, ettevõtlusmaastiku kaardistamise vajadus
- ✓ Reklaami vähesus kohalikele ettevõtmistele
- ✓ Koostöö puudumine/vähesus ettevõtjate vahel
- ✓ Ühisturunduse ja tootemärgi puudumine
- ✓ Puuduvad vahendid vaatamisväärsuste/pärandkultuuriobjektide korrastamiseks
- ✓ Puudub ülevaade piirkonna ettevõtetest/spetsiifikast
- ✓ Puudub noorte ning ettevõtjate koostöö (mentorlusprogramm), noorte realistlik seos ettevõtlusega
- ✓ Puuduvad majutus- ja toitlustuskohad (kodumajutus)
- ✓ Puudub koostöö erinevate toitlustajate-majutajate-tegevusepakkujate vahel
- ✓ Puudub korralik laagrite, koolituste jne korraldamise koht
- ✓ Teenuste ja teenindajate kvaliteet on väga kõikumine
- ✓ Puuduvad paketid, ühine nimetaja
- ✓ Puuduvad giidid
- ✓ Turunduse, kodulehe jne puudumine/puudulikkus
- ✓ Piirkonna võimalused on kaardistamata, välja pakkumata
- ✓ Vähe naisettevõtlust, puudub neid toetav võrgustik
- ✓ Kodustele emadele puudub rakendus
- ✓ Noorte starditoetuste puudumine
- ✓ Vaja toetada teenust, ettevõtet, toodet, mis on orienteeritud kohalikule turule, kohaliku nõudluse rahuldamiseks või kasutab kohalikku ressursi
- ✓ Vähe innovatiivsust, ebatraditsioonilisi tegevusi

Elukeskkonda puudutavates aspektides toodi uuringus välja järgmised kitsaskohad:

Ei toimu noortele huvialaringe, kultuuri- ja spordiüritusi.

Kultuuriürituste puudumine. Laste huvitegevuseks võiks olla rohkem võimalusi.

Kultuuritöö kiratseb, spordihoone peale kooliõpilaste tundide suures osas ei leia kasutamist.

Mulle ei meeldi, et on suhteliselt palju lagunenu elamispindu, mis rikuvad ära ka üldise mulje kenast paikkonnast.

Ei ole rahul arstiabiga. Ja ei ole rahul heakorraga, pean silmas et keset küla asuvad kaks peaaegu lagunenu või korrastamata hoonet ja sellele ei pöörata mingit tähelepanu.

Maapiirkonnas ei aeta talvel teid lahti ja ei pääse tuisuga koju ega ka kodust välja.

Ehk transpordiga seoses. Väga piiratud.

Bussiliiklus on kehvapoolne, ilma isikliku autota pole ka tööl võimalik käia. Kruusateid hooldatakse halvasti. Traadita internet liiga kallis. Maal elada on üldse väga kallis.

Puudub küla kooskäimise koht. Puudub tänavavalgustus. Internetivõimalused on kehvad (liiga kallis).

Rongiliiklus on hea, kuid bussiliiklus jätab soovida. Samas oleksin vist ka üks vähestest sõitjatest nii et seega on see puudus põhjendatud.

Halb internetiühendus. See takistab info kättesaamist ja "nullib" ära kodus töötamise võimaluse.

Ei ole rahul koduküla elanikega, kes loobivad tänavale ja bussipeatusesse sigaretikarpe ja muud paberiprahti. Võib-olla oleks vaja rohkem väikesi prügiurne ja ajalehes sellest rohkem kirjutada, et ka koolilapsed hakkaksid puhtusest rohkem hoolima.

Paide-Türi vaheline bussiliiklus (üldse maakonnasisene) peaks olema tunduvalt tihedam.

Tasemel gümnaasiumiharidust pole võimalik lapsele kindlustada. Tegeletakse nõrkade õpilastega ja toimetulematutega. Andekad peavad otsima hariduse saamise võimalusi mujalt (vanemate rahakoti toel, omavalitsus mingit tuge ei paku).

Kõnniteed linnas sees võik juba korras olla. Milleks teha linnast väljas asju korda, kui linn isegi ei ole veel piisavalt korras? Kultuurimaja võiks korraldada rohkem üritusi ja huviringe on ka vähe ning laiali.

Noorte vaba aja sisustamise võimalused piirduvad pigem ainult spordiga. /Türi vald/

Ka töögruppide poolt kaardistatud **elukeskonda** puudutavad probleemid kattuvad uuringus esitatutega:

- ✓ Ebavõrdsed võimalused huvihariduses (lastele, noortele) - kuidas saab nii, et kõik soovijad saaksid osaleda (sõidukulud, transpordivõimalused, osavõtutasud?)
- ✓ Sportlike vaba aja veetmise võimaluste vähesus piirkondades/külades - jalgrattateed, palliplatsid jne
- ✓ Kogukonnateenuste pakkujate puudumine
- ✓ Puuduvad (sobivalt sisustatud) ringiruumid ja vahendid
- ✓ Kohaliku kultuuripärandi jäädvustamine ning koduloo uurimine on vähene
- ✓ Puuduvad paikkondlikud rahvariided
- ✓ Viidad, sildid puuduvad
- ✓ Vaatamisväärsused on korrastamata, märgistamata, teadmata
- ✓ Vähe on inimesi, kes juhendaks, õpetaks, viiks läbi kohapealseid tegevusi, korraldamist vajab nende tasustamine ja tunnustamine
- ✓ Lagunenud, kasutuseta hooneid ja varemeid on palju
- ✓ Puudub kogukonnatunne
- ✓ Hajaasustusega külades esineb hulgaliselt puhta vee, kanalisatsiooni, elektri, tänavavalgustuse jne probleeme
- ✓ Kauplusi suletakse, puuduvad postkontorid, pangautomaadid jne
- ✓ Külade heakord on vilets
- ✓ Uusi algatusi on vähe
- ✓ Ujumis- ja puhkekohti on vähe
- ✓ Puudub arenguks vajalik maa (omavalitsustel, külades)
- ✓ Puuduvad kasutuslepingud ühiskondlikult kasutatavatel objektidel
- ✓ Puudub side keskusega – probleemid nii transpordi kui üldise info kättesaadavusega
- ✓ Kauplusauto puudub

LISA 2.

Prioriteetide vaheline rahaliste vahendite jaotus ning jaotumine meetmete lõikes perioodiks 2009-2013

PRIORITEET	MEETME NIMETUS	2009	2010	2011	2012	2013
KOHALIKU ELU ARENDAMINE	Meede 1 Piirkonna jätkusuutlikkuse toetamine	25%	20%	20%	20%	20%
	Meede 2 Elukeskkonna parendamine	25%	30%	30%	30%	30%
KOHALIKU ETTEVÕTLUSE, KOHALIKE TOODETE JA TURISMI VÄÄRTUSTAMIN E	Meede 3 Ettevõtluse mitmekesistamine	25%	25%	25%	25%	25%
	Meede 4 Turismi arendamine piirkonnas	25%	25%	25%	25%	25%

LISA 3.

Meetmete rakendamise ajakava perioodiks 2009-2010

PRIORITEET	MEETME NIMETUS	2009				2010	
		I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal	I kvartal	II kvartal
KOHALIKU ELU ARENDAMI NE	Meede 1 Piirkonna jätkusuutlikkuse toetamine	X		X		X	X
	Meede 2 Elukeskkonna parendamine. Kogukonnateenuste väljaarendamine		X				X
KOHALIKU ETTEVÕTLU SE, KOHALIKE TOODETE JA TURISMI VÄÄRTUSTA MINE	Meede 3 Ettevõtluse mitmekesistamine		X		X		X
	Meede 4 Turismi arendamine piirkonnas	X		X			X